

УДК 338.439.4:637.5

МУЗИКА Б.Б., аспірант

Науковий керівник – МУДРАК Р.П., д-р екон. наук
Уманський національний університет садівництва,
myzb@mail.ru

СВІТОВЕ ВИРОБНИЦТВО М'ЯСА: МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ

У статті досліджено динаміку обсягів та структури світового виробництва м'яса. На основі виявлених тенденцій в досліджуваних динамічних рядах робляться припущення щодо майбутнього виробництва м'яса за видами та географічними територіями. Доводиться, що головними умовами розвитку м'ясного скотарства є наявність природних пасовищ та відносно низька густина населення, свинарства та птахівництва – профіцитний зерновий баланс.

Відмічається залежність України від імпорту відповідної продукції. Обґрунтовується здатність переходу до повного забезпечення внутрішніх потреб у м'ясі та м'ясопродуктах зі збільшенням експорту їх лишків на світовий ринок.

Ключові слова: виробництво м'яса, яловичина й телятина, свинина, м'ясо птахів, структура, країни-експортери, природні пасовища, густина населення, зерновий баланс.

Постановка проблеми. Виробництво м'яса є одним із найважливіших секторів аграрної економіки. Це пов'язано зі стабільно високими потребами населення розвинутих країн та зростаючими потребами країн, що розвиваються, у цьому виді продовольства, яке має високі смакові та поживні властивості і є незамінним у харчовому раціоні людини. Генератором постійного збільшення попиту на цінні продовольчі товари, до переліку яких входить м'ясо, є зростання світового ВВП та національних доходів. Можна очікувати подальше зростання попиту на м'ясо та м'ясопродукти в глобальному масштабі. Місце та роль нашої країни у світовому виробництві м'яса є предметом гострої внутрішньої дискусії. Адже володіючи сприятливими природно-кліматичними умовами, маючи відповідний ресурсний потенціал та багаторічний досвід вирощування худоби та птиці, ми не лише втратили свої позиції на світовому ринку м'яса, але й перетворилися на імпортозалежну країну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тенденцій розвитку глобальної економіки та міжнародних ринків знаходить своє відображення у працях багатьох вітчизняних науковців – Білоруса О.Г., Вахненко Т., Власова В.І., Гейця В.М., Гальчинського А.С., Осташко Т.О., Жаліла Я. А., Шубравської О.В. та ін. Однак кон'юнктура глобального економічного середовища перебуває під впливом настільки великої кількості факторів, що передбачити її зміну та виробити адекватну стратегію господарської поведінки – це надзвичайно складна наукова задача, вирішення якої потребує додаткових дослідницьких зусиль.

Мета і завдання дослідження – оцінити сучасний стан світового ринку м'яса та з'ясувати тенденції його розвитку, визначити місце України на досліджуваному ринку та спробувати спрогнозувати її відповідну роль у майбутньому.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення економічних і соціальних наслідків розвитку міжнародного ринку в умовах економічної глобалізації. У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналіз і синтез, історичний, монографічний, дедукції, спостереження і порівняння, динамічних рядів, середніх величин, найменших квадратів тощо.

Результати досліджень та їх обговорення. На світовому ринку м'яса спостерігається зростаюча тенденція у виробництві продукції (табл. 1). Разом з тим, у розрізі ринків м'яса великої рогатої худоби, свиней та птиці – динаміка неоднорідна. Як бачимо, найбільший приріст демонструє виробництво м'яса птахів – +63,2% за останніх 18 років, натомість у секторі виробництва яловичини та телятини – найнижчий приріст +21,5% за аналогічний період.

Нерівномірною динамікою абсолютних приростів різних видів м'яса зумовила кардинальні зміни у структурі їх виробництва.

Частка яловичини і телятини в аналізованому періоді зменшилася на 4 п.п., натомість м'яса птахів – виросла на 5 п.п. Частка свинини є відносно рівномірною.

Таблиця 1. – Обсяги світового виробництва м'яса за період 1997-2014*рр. [1-5]

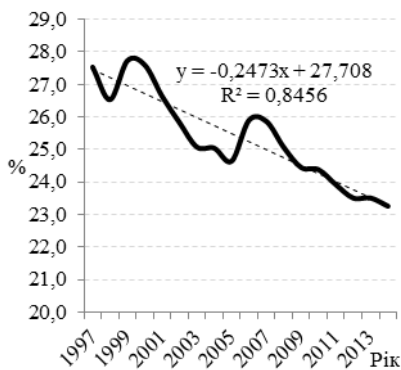
Вид продукції	У середньому за 1997-1999 рр.	У середньому за 2000-2002 рр.	У середньому за 2003-2005 рр.	У середньому за 2006-2008 рр.	У середньому за 2009-2011 рр.	У середньому за 2012-2014 рр.	2012-2014рр. до 1997-1999 рр., %
Яловичина і телятина	48723	50095	51265	58270	58024	59185	121,5
Свинина	78123	84185	93172	96008	102378	108828	139,3
М'ясо птахів	51897	53629	61335	73317	78920	84674	163,2
Разом	178743	187909	205773	227595	239322	252688	141,4

* Дані для останнього кварталу 2014 р. – прогнозовані.

Наскільки стійкими є аналізовані тенденції можна перевірити за допомогою аналітичного вирівнювання аналізованих динамічних рядів (рис. 1*).

Як видно з рис. 1а і 1в, тенденції до зменшення частки яловичини та телятини і збільшення частки птахів у структурі світових обсягів виробництва м'яса є достатньо стійкими – про це свідчать коефіцієнти кореляції 0,919 та 0,8599 відповідно. Незважаючи на строкату динаміку аналізованого показника у секторі виробництва свинини, коефіцієнт варіації динамічного ряду «частка свинини у структурі світових обсягів виробництва м'яса» за період 1997-2014 рр. склав 1,772%, тоді як аналогічні показники для яловичини і телятини та птахів – 2,061 й 4,918% відповідно. Можна зробити висновок, що частка свинини у структурі світових обсягів виробництва м'яса є достатньо стабільною і коливається біля позначки 43-44%. Натомість частка м'яса птахів зростає пропорційно зниженню частки яловичини і телятини.

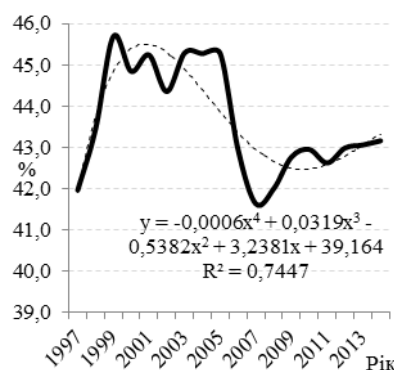
Наступний етап дослідження – з'ясування країн-лідерів на світовому ринку м'яса (табл. 2).

а

Рисунок 1а. Частка яловичини у структурі світових обсягів

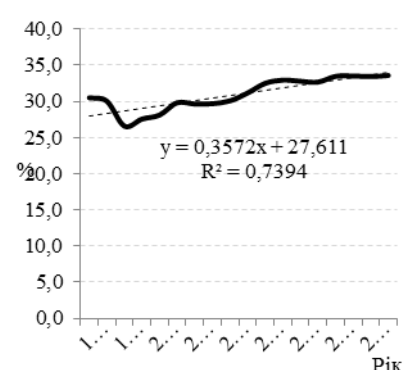
виробництва м'яса

б

Рисунок 1б. Частка свинини у структурі світових обсягів

виробництва м'яса

в

Рисунок 1в. Частка м'яса птахів у структурі світових обсягів

виробництва м'яса

виробництва м'яса

*Побудовано за даними [1-5]

Таблиця 2. – Світовий експорт м'яса, тис. тонн [1-5]

Країна	У середньому за 1997-1999 рр.	У середньому за 2000-2002 рр.	У середньому за 2003-2005 рр.	У середньому за 2006-2008 рр.	У середньому за 2009-2011 рр.	У середньому за 2012-2014 рр.
Яловичина та телятина						
Бразилія	331	707	1557	2025	1498	1801
Індія	227	384	522	677	931	1675
Австралія	1226	1367	1357	1412	1381	1592
США	1016	1086	556	675	1061	1155
Нова Зеландія	504	502	584	520	516	539
Уругвай	207	214	407	402	348	361
Канада	447	569	497	476	476	344
Парагвай	0	0	0	226	245	317
ЄС	856	568	334	187	310	265
Аргентина	367	291	590	503	382	180
Світ усього	5588	6002	6642	7521	7729	9012
Свинина						
США	537	674	992	1634	2043	2342
ЄС	1121	1288	1351	1433	1757	2182
Канада	467	750	1010	1081	1160	1223
Бразилія	98	363	662	665	637	610
Китай	125	173	479	372	251	251
Чилі	0	20	104	140	140	170
Мексика	0	20	53	79	78	109
Світ усього	2995	3616	4776	5512	6210	7081
М'ясо птахів						
Бразилія	691	1305	2489	3068	3367	3530
США	2444	2518	2480	3000	3189	3310
ЄС	990	1052	988	813	956	1092
Таїланд	257	393	308	313	426	530
Китай	365	464	320	322	364	424
Турція	0	0	0	0	100	322
Аргентина	1	11	63	128	205	318
Канада	89	84	103	160	154	145
Україна	0	0	0	0	22	129
Чилі	0	0	0	55	85	88
Світ усього	5136	5981	6875	8046	9147	10278

За критерій лідерства нами обрано не обсяги національного виробництва цієї продукції, а її експорт. Наявність останнього вказує на існування порівняльних переваг у виробництві продукції, що дозволяє не лише забезпечити внутрішні потреби, але здійснювати зовнішньоекономічний обмін. На частку перших п'яти країн за даними 2014-2014рр. припадає 75% експорту яловичини та телятини. Як бачимо, це переважно великі за площею країни із теплим вологим кліматом на значній території, що має рівнинний або гористий рельєф. Наприклад, в Бразилії тваринництво розвивається в чотирьох із п'яти великих економічних районів. Великі території із низькою густотою населення (23,7 особи на 1км²) дозволяють використовувати тут найменш затратну пасовищну технологію вирощування великої рогатої худоби.

Попри значну територію Індії, густота населення в цій країні є однією з найбільших у світі – 368 осіб на 1 км². Друге місце за обсягами експорту яловичини та телятини цією країною пояснюється двома обставинами – по-перше, в аграрному секторі Індії переважають архаїчні технології – велика рогата худоба використовується, перш за все, як тяглова сила в полі та для транспортування вантажів: по-друге, індійці не вживають у їжу м'ясо великої рогатої худоби, тому на внутрішньому ринку виробництво яловичини не має товарного значення. Отже, в країні підтримується лише баланс робочої худоби – решта збувається на експорт.

Досвід розвитку тваринництва у США підтверджує наше припущення щодо умов прибуткового виробництва яловичини та телятини – наявність великих територій зі сприятливим кліматом та низька густина населення. В США останній показник станом на початок 2014 р. склав 33,7 особи на 1 км². При цьому площа природних пасовищ складає 220 млн га. Найбільше великої рогатої худоби зосереджується на фермах і ранчо Великих рівнин, що простяглись у меридіональному напрямі від Канади до Мексики.

У цьому контексті показовим є зниження ролі ЄС у світовому експорті яловичини та телятини. Серед причин головними є дві – зростаюча густина населення в країнах Союзу (116,2 осіб на км²) та заборона на експорт яловичини із Великої Британії (карантин через епідемію губчатого енцефаліту).

Виробництво свинини та м'яса птахів не залежить від наявності природних та культурних пасовищ. Основою кормової бази для цих тваринницьких галузей є зерновиробництво. Дослідження показує, що 7 із 10 найбільших світових експортерів свинини та м'яса птахів мають профіцитний зерновий баланс (табл. 3).

Таблиця 3. – Обсяги експорту свинини та м'яса птахів і коефіцієнт зернового самозабезпечення провідних країн-експортерів [5, 6]

Країна	Обсяги експорту, у середньому за 2012-2014 рр., тис. т	Коефіцієнт зернового самозабезпечення*
США	5651	1,18
Бразилія	4140	1,23
ЄС	3275	1,04
Канада	1368	1,75
Китай	675	1,00
Турція	322	0,95
Аргентина	318	2,65
Україна	129	1,84
Мексика	109	0,75
Австралія	36	3,22

*Розрахований як відношення обсягів національного виробництва до обсягів загального внутрішнього використання за даними 2010/11-2013/14 маркетингових років

Незважаючи на те, що за період 2012-2014 рр. Україна експортувала щороку в середньому 129 тис. т курятини, або 1,3% світового експорту, місце нашої країни у світовому виробництві м'яса поки що мало помітне. По-перше, Україна – імпортозалежна за цим видом продовольства. Починаючи із 2004 р., обсяги споживання населенням нашої країни м'яса та м'ясопродуктів перевищують обсяги національного виробництва. Дефіцит вдається покривати за рахунок імпорту, тому роль України як одного зі світових експортерів м'яса птахів – суперечлива, адже завойовуючи закордонні ринки, національні товаровиробники втрачають внутрішній.

Перспективи розвитку виробництва м'яса в аграрному секторі України залежать від того, яку із м'ясних тваринницьких галузей ми розглядаємо. У секторі виробництва яловичини та телятини не варто очікувати відновлення докризових рівнів випуску продукції – 1985,4 тис. тонн (1990 р.). Стосовно цього виду тваринницької продукції логічним виглядає відновлення виробництва на територіях, які мають найбільш сприятливі для цього умови – достатній рівень зволоження, природні пасовища та відносно низьку густоту населення. Це агрокліматичні зони Полісся й Північний Лісостеп та гірський ландшафт Карпат. У 1990 р. сільськогосподарськими товаровиробниками цих регіонів було вироблено більше 735 тис. тонн яловичини та телятини, що на 9% більше, ніж було вироблено в 2013 р. аграріями усіх областей України. Враховуючи, що сучасні агротехнології забезпечують суттєво вищий рівень продуктивності та коротший цикл виробництва, сільськогосподарські товаровиробники вказаних областей могли б повністю задовольнити потреби населення України в яловичині та телятині, які, за нашими розрахунками, становлять 755 тис. тонн в забійній вазі.

У секторі виробництва свинини свій вплив чинитимуть наявність потужної кормової бази, якою є вітчизняне зерновиробництво, національні харчові традиції та усе ширше використання низькозатратних технологій вирощування свиней – період відгодівлі яких становить 100 днів,

середньодобовий приріст – 850 г, витрати кормів – 2,24 ц к. од. на 1 ц приросту маси тіла, рівень рентабельності – 35% [7]. На нашу думку, позитивний тренд збільшення обсягів виробництва, що започаткувався в 2005 р., буде продовжуватися і далі. І в перспективі Україна вийде на повне самозабезпечення свининою внутрішнього ринку та зможе експортувати цю продукцію.

Найбільш перспективною, стосовно виходу на зовнішній ринок, є галузь птахівництва. Уже зараз Україна експортує 170 тис. тонн м'яса птахів (за попередніми даними 2014р.). Асоціація з ЄС відкриває ширший доступ вітчизняним птахівникам на ринок цієї організації – згідно з угодою Україна має право за п'ять років наростити обсяги безмитного ввезення м'яса птахів з 36 до 40 тис. т. Для м'яса свиней встановлена квота безмитного ввезення – 20 тис. т, для яловичини – 12 тис. т [8].

Зміцнення перспектив вітчизняного птахівництва найбільшою мірою залежить від надійності кормової бази – стабільного зростання зернових галузей. Для цього необхідно продовжувати розбудову складської інфраструктури.

Висновки:

1) на світовому ринку м'яса відбувається постійне збільшення обсягів виробництва усіх видів відповідної продукції. Разом з тим, структура виробництва зазнала суттєвих змін – частка м'яса птахів збільшується за рахунок пропорційного зменшення частки яловичини й телятини, частка свинини залишається відносно стабільною;

2) світовими лідерами експорту яловичини й телятини є здебільшого великі за площею країни, які мають природно-кліматичні можливості для використання пасовищної технології вирощування худоби та характеризуються відносно низькою густиною населення;

3) світовими лідерами експорту свинини та м'яса птахів є країни із профіцитним зерновим балансом;

4) по м'ясу Україна є імпортозалежною країною – починаючи з 2004 р., споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням перевищує обсяги їх виробництва;

5) входження України в десятку найбільших світових експортерів м'яса птахів є суперечливим за наслідками – з одного боку, країна здійснює вихід на світовий ринок і закріплюється там, з іншого – це посилює дефіцит на внутрішньому ринку та позиції імпортерів відпо-відної продукції;

6) відновлення вітчизняного м'ясного скотарства в масштабах виробництва дореформеного періоду – маловірогідне. Доцільним є державне стимулювання відновлення галузі в регіонах із відносно низькою густиною населення та сприятливими для пасовищного утримання худоби природно-кліматичними умовами – агрокліматичні зони Полісся й Північний Лісостеп та гірський ландшафт Карпат;

7) для повного задоволення внутрішнього попиту та збільшення обсягів відповідного експорту, крім переходу на інтенсивні технології, вітчизняне свинарство та птахівництво мають бути забезпечені надійною кормовою базою, яка створюється у галузі зерновиробництва. Для стабільного зростання зернових галузей необхідно продовжувати розбудову складської інфраструктури.

Обґрунтування організаційно-економічного механізму територіальної спеціалізації виробництва різних видів м'яса, розрахунок необхідної кількості бюджетних ресурсів для відродження галузі м'ясного скотарства та їх реципієнтів у регіонах, розробка інструментів збалансованого розвитку внутрішнього ринку м'яса та його експорту тощо є перспективними напрямками подальших досліджень із цієї тематики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Lee Schatz, Scott Sindelar, Ralph Dutrow, Roseanne Freese and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-01 October 2001. – 28p.
2. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Todd Drennan, Wendell Dennis, Kelly Luecker, David Leishman and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-03 October 2003. – 29p.
3. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Mayra Caldera, Michelle DeGraaf, Claire Mezoughem, Julie Morin // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-06 October 2006. – 25p.

4. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Anneke Gustafson, Claire Mezoughem, Lesley Ahmed // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. October 2010. – 34p.
5. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Jessica Martin, Claire Mezoughem, Lazaro Sandoval // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. October 2014. – 22p.
6. Grain: World Markets and Trade / Teresa McKeivier, Andrew Sowell, Yoonhee Macke, Rick O'Meara and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. November 2014. – 57p.
7. Похваленко О. С. Вплив технології на прибутковість відгодівлі свиней / О. С. Похваленко [Електронний ресурс] // Freedomfarmbacon. – Режим доступу: http://www.ff-bacon.com/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=63&lang=ru
8. Мудрак Р. П. Продовольчий ринок України: ризики та нові можливості в контексті європейської інтеграції / Р. П. Мудрак // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2014. – Випуск 85. – С. 225.

REFERENCES

1. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Lee Schatz, Scott Sindelar, Ralph Dutrow, Roseanne Freese and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-01 October 2001. – 28 p.
2. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Todd Drennan, Wendell Dennis, Kelly Luecker, David Leishman and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-03 October 2003. – 29 p.
3. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Mayra Caldera, Michelle De Graaf, Claire Mezoughem, Julie Morin // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Circular Series DL&P 2-06 October 2006. – 25 p.
4. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Anneke Gustafson, Claire Mezoughem, Lesley Ahmed // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. October 2010. – 34 p.
5. Livestock and Poultry: World Markets and Trade / Jessica Martin, Claire Mezoughem, Lazaro Sandoval // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. October 2014. – 22 p.
6. Grain: World Markets and Trade / Teresa Mc Keivier, Andrew Sowell, Yoonhee Macke, Rick O'Meara and other // United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. November 2014. – 57 p.
7. Pokhvalenko O. S. The impact of technology on the profitability of fattening pigs / O. S. Pokhvalenko [Electronic resource] // Freedomfarmbacon. – Access: http://www.ff-bacon.com/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=63&lang=ru
8. Mudrak R. P. Food market of Ukraine: risks and new possibilities in the context of European integration / R. P. Mudrak // Scientific Papers of the Uman National University of Horticulture. – 2014. – Issue 85. – P. 225.

Мировое производство мяса: место и роль Украины

Б. Б. Музыка

В статье исследуется динамика объемов и структуры мирового производства мяса. На основе выявленных тенденций в исследуемых динамических рядах делаются предположения относительно будущего производства мяса по видам и географическим территориям. Показано, что главными условиями развития мясного скотоводства является наличие природных пастбищ и относительно низкая плотность населения, свиноводства и птицеводства – профицитный зерновой баланс.

Отмечается зависимость Украины от импорта соответствующей продукции. Обосновывается способность перехода к полному обеспечению внутренних потребностей в мясе и мясопродуктах с увеличением экспорта их излишков на мировой рынок.

Ключевые слова: производство мяса, говядина и телятина, свинина, мясо птицы, структура, страны-экспортеры, естественные пастбища, плотность населения, зерновой баланс.

Надійшла 01.11.2014 р.